

Обґрунтування розвитку імпортозамінюючих виробництв у регіоні (на прикладі сільського господарства та харчової промисловості Одеської області)

Здійснено моніторинг імпортованих поставок товарів сільського господарства і харчової промисловості в Одеську область за період 2003–2010 рр. Запропоновано та обґрунтовано структурно-логічні схеми за напрямками «[сировина → продукт] – субпродукт» для цілеспрямованого визначення потенційних імпортозамінюючих виробництв в цьому регіоні.

Ключові слова: імпорт товарів, виробництво товарів, імпортозамінюючі виробництва.

Для будь-якої країни з ринковою економікою регулювання імпорту, як і зростання експорту, є головним інструментом захисту внутрішнього ринку від надмірної іноземної конкуренції. Крім цього, зниження імпортоспоживання і розвиток імпортозамінюючих виробництв є, перш за все, результатом підвищення конкурентоспроможності національних товарів. Імпортозаміщення – не лише важливий шлях економії інвестиційних ресурсів країни, але й інструмент зміцнення її зовнішньоекономічної безпеки.

Головною метою розвитку імпортозаміщення в регіоні є скорочення імпорту і покращення зовнішньоторговельного балансу; підвищення ефективності використання сировинних ресурсів, що імпортуються, та власних ресурсів для виробництва імпортозамінюючої продукції шляхом створення конкурентного середовища для внутрішніх виробників; створення нових робочих місць у результаті впровадження підприємствами та організаціями проектів з формування імпортозамінюючих виробництв.

Проблемні питання регулювання розвитку імпортозамінюючих виробництв розглядалися і продовжують висвітлюватися в наукових роботах українських учених-економістів, таких як О. І. Амоша, Б. В. Буркинський, Т. І. Вахненко, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, Я. І. Жаліло, І. Ф. Коломієць, І. В. Крючкова, О. Є. Кузьмін, В. Є. Новицький, О. Г. Топчієв та ін.

Разом з тим необхідно підкреслити, що значна низка питань, що стосуються проблематики державної політики регулювання розвитку імпортозамінюючих виробництв, залишається не вирішеною. При цьому без системи науково обґрунтованих підходів до державної політики регулювання цих видів виробництв, адаптованих до ринкових умов господарювання, неможливе продовження економічних реформ в Україні.

В Одеському регіоні на сільськогосподарську та харчову продукцію припадає 20,6% від загального обсягу імпорту. Саме ця продукція, насамперед, і повинна вироблятися в регіоні національними підприємствами і організаціями і, відповідно, підлягати імпортозаміщенню у короткостроковій перспективі.

Для визначення переліку продукції, що підлягає імпортозаміщенню, автори здійснили моніторинг усієї сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості, що завозилась в Одеську область за період 2008-2010 рр. за кодами I-IV УКТЗЕД (всього 17400 позицій), і виробленої продукції в цих же промислових сегментах за кодами КВЕД (всього 350 позицій). Ці коди практично не стикуються між собою в силу того, що коди УКТЗЕД з 2003 р. приведені у відповідність до стандартів ЄС, а коди КВЕД збереглися на рівні 1996 р.

За період 2003-2010 рр. [1–3] зросли обсяги імпорту м'яса та харчових субпродуктів із яловичини, свинини та птиці (02 УКТЗЕД): якщо в 2003 р. він склав 16,3 тис. дол., то в 2010 р. вже 81502,2 тис. дол., тобто збільшення складало 5000 разів! Крім цього, ввезення готових харчових продуктів із м'яса і риби (16 УКТЗЕД) за період 2003-2008 рр. виросло в 20 разів. Однак потім імпорт знизився в 7 разів – до 4523,7 тис. дол. На ці дві позиції в 2010 р. припадає 2,47% від загального обсягу імпорту Одеської області (в 2003 р. – 0,04%). Скорочення імпорту пов'язане не лише із зростанням пропозиції вітчизняного м'яса, але і з посиленням контролю з боку ветеринарної і митної служб.

Необхідно відзначити значне збільшення надходжень з-за кордону овочів і коренеплодів (07 УКТЗЕД): частка цієї продукції в 2003 р. була 0,01% від загального імпорту до України, а в 2010 р. – вже 0,4 %, тобто збільшення в імпорті частки цього товару склало 40 разів!

Збільшився у 2010 р. імпорт зернових культур (10 УКТЗЕД), у ввезенні яких з 2003 р. спостерігалось скорочення. Лівову частку цієї групи займає імпорту рису – 99%. Проте ця товарна позиція займає в Одеському регіоні високий ціновий сегмент у продажах: від 25 грн. до 95 грн. за 0,5 кг. Рис, вирощений у Кілійському та Ізмаїльському районах, займає низький ціновий сегмент у продажах через невисоку якість продукції: до 10 грн. за 1 кг. Внаслідок цього, замінювати ввезений рис вітчизняним виробникам не раціонально.

Значну частку в групі продуктів рослинного походження (06-14 УКТЗЕД) з трендом до зростання (в 2003 р. – 2,4% а в 2010 р. – вже 7,3%) займають їстівні плоди і горіхи, цитрусові, кава, какао, чай, які слід віднести до «критичного імпорту». Тому ці товари також не підлягають імпортозаміщенню.

За аналізований період зросла частка імпортованих жирів та олій рослинного або тваринного походження (15 УКТЗЕД) (основою цієї групи є пальмова олія). Якщо в 2003 р. частка цієї групи складала всього 1,35% від загального імпорту Одеської області, то в 2010 р. – вже 4,7% [1; 3] (8,36% і 57,8% від обсягу імпорту сільськогосподарської та харчової продукції відповідно за роками).

У результаті здійсненого моніторингу були виділені товарні позиції з найбільшими обсягами зарубіжних поставок з урахуванням потенційної можливості виробників регіону випускати аналогічний товар або товар-субститут, а також розраховані середньгеометричні коефіцієнти співвідношення обсягів імпорту до виробництва кожного окремо обраного товару по кодах УКТЗЕД та КВЕД за кожний рік періоду, що аналізується. Визначення інтегрального показника цього співвідношення стало підставою для здійснення групування товарних позицій за ступенем їх імпортозаміщення (I-IV ступінь). При цьому при більшій величині інтегрального показника значимість імпортозаміщення для Одеської області збільшується, що відповідає I-му ступеню імпортозаміщення. Товарні позиції, для виробництва яких є своя сировинна база для імпортозаміщення, вказані на рисунках 2-5, на яких обґрунтовані товарні ланцюжки в сільськогосподарській та харчовій промисловості на базі тваринництва і рослинництва за напрямом «[сировина → продукт] – субпродукт» для цілеспрямованого визначення потенційних імпортозамінюючих виробництв в регіоні. Умовні позначення, які використовувалися для створення товарних ланцюжків, відображені на рис. 1.

Ланцюжки формуються з обраних позицій з урахуванням наявності сировинної бази для виробництва. Наприклад, лактоза виробляється з молочної сироватки і її використовують як допоміжну речовину у фармацевтичній промисловості. Проте в Одеську область ввозять і лактозу, і сироватку молока. У 2010 р. імпорт лактози склав 114 тис. т на суму 1 млн. доларів (рис. 2).

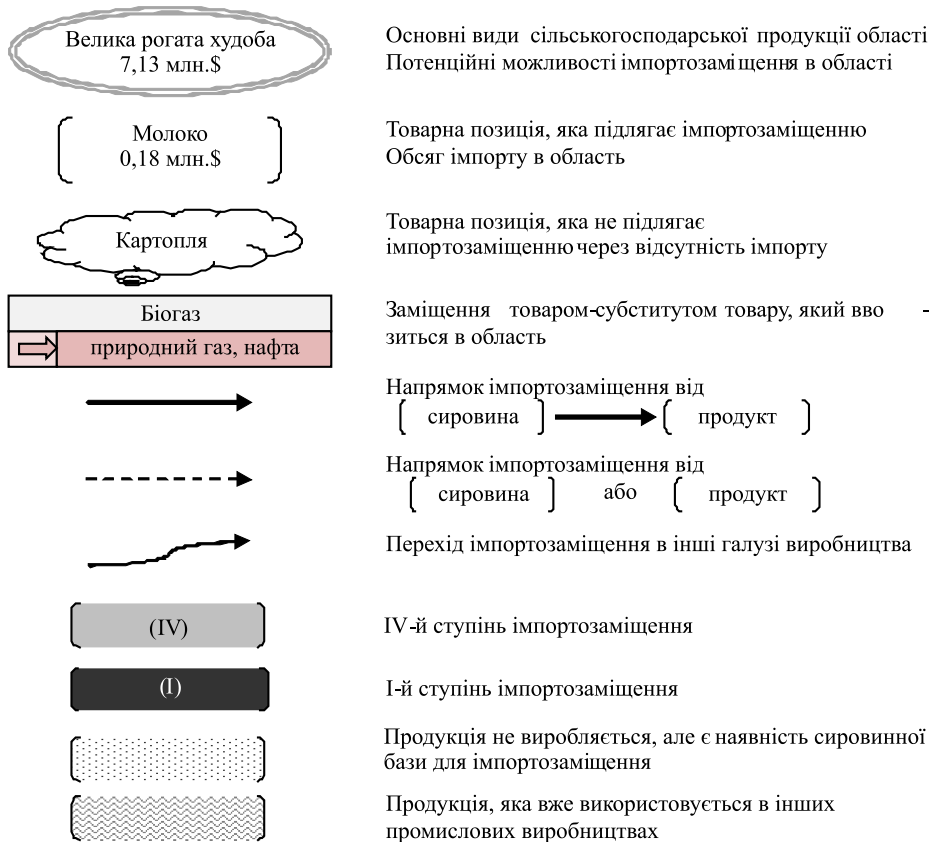

Рис. 1. Умовні позначення які використовувалися для створення товарних ланцюжків

Імпорт солодових екстрактів, виробництво яких може здійснюватися на власній сировинній базі – пшениці, вівсі та ячмені – становив 1820 тис. дол. (рис. 3). Із товарного ланцюжка імпортозамінюючих виробництв у технічних культурах та коренеплодах (рис. 4) бачимо, що потенціал імпортозаміщення складає понад 10 млн. дол. США.

Наприклад, з 1 тонни картоплі можна отримати 9,5 дкл спирту-сирцю, 140 кг сухого крохмалю або 100 кг декстрину. З Одеської області експортується 23% виробленої соняшникової олії, яку в потенціалі можливо також використовувати у виробництві маргарину, майнезу, вершкового масла, замість імпорту пальмової олії. Значний обсяг імпорту пальмової олії створює конкуренцією екологічно чистій соняшниковій олії і молоку в молочній, кондитерській, хлібобулочній промисловості. Імпорт фруктози склав 370 тонн на суму 520 тис. дол. (із США), а глюкози – 69 тонн на 100 тис. дол. (з Франції і Китаю), які також можна виробляти в Одеської області з картопляного крохмалю та цукру. Дріжджі, як біоенергетичні засоби і як організми ферментації цукру, використовуються у виробництві альтернативного пального для транспортних засобів [4].

Найперспективнішими щодо імпортозаміщення є вітчизняні овочі, фрукти та ягоди. Потенціал імпортозаміщення тут становить 72,5 млн. дол. США (рис. 5). На жаль, саме у виробництвах з цих продуктів найбільше конфіденційних даних, нерозголошення яких передбачено Законом України «Про державну статистику». Проте імпорт готової продукції значний. Наприклад, імпорт сухих плодів в Одеську область з 2007 р. виріс з 6,5 млн. дол. до 9 млн. дол. США. Це

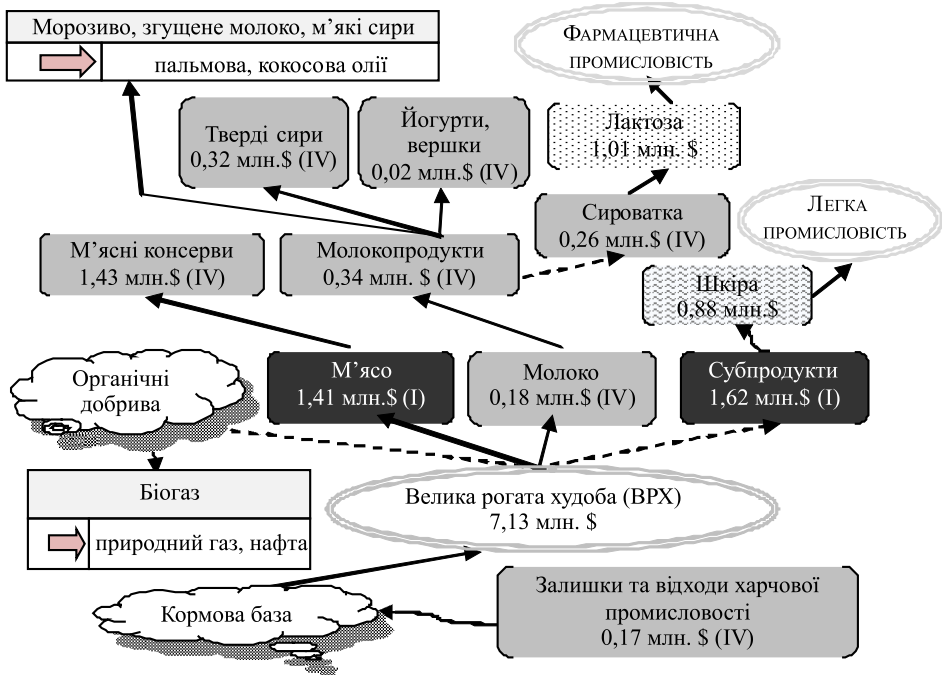

Рис. 2. Товарний ланцюжок імпортозамінюючих виробництв у тваринництві

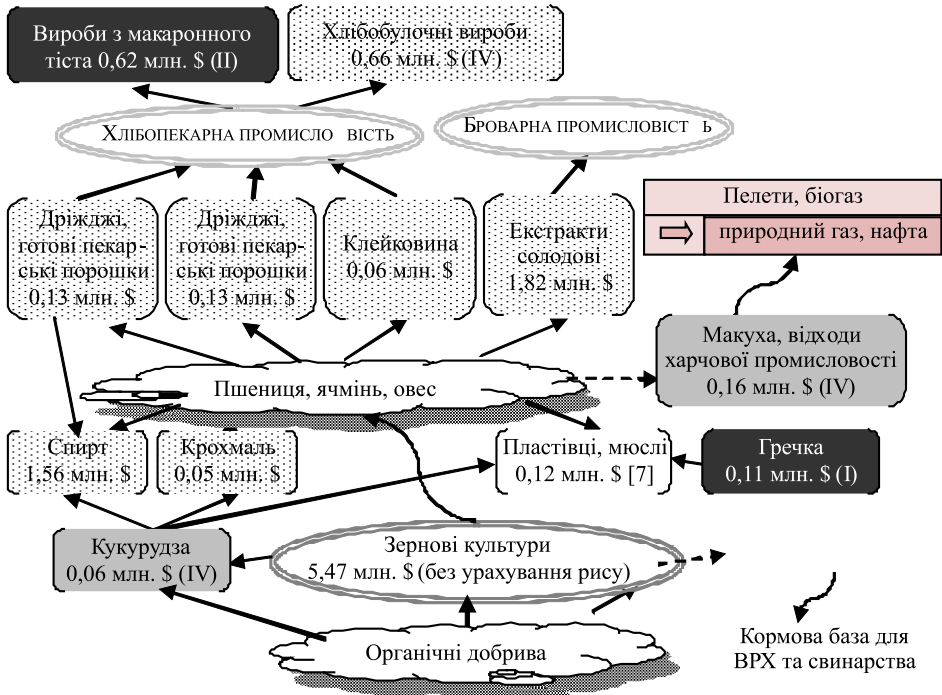

Рис. 3. Товарний ланцюжок імпортозамінюючих виробництв у рослинництві (зернові культури)

пов'язано, насамперед, із збільшенням кількості замовлень з боку промислових підприємств. Найбільшими споживачами сухофруктів є кондитерська, хлібопекарська і молочна промисловості.

вання, дитячі садки, лікарні і армія, виробництво імпортозамінюючих сухофруктів є цілком реальним.

Інвестиції в організацію сушильного виробництва абсолютно посилені для середньостатистичного українця. Так, сушарка, в яку одноразово можна завантажити 20-50 кг свіжої сировини, обійдеться в 0,8-1,5 тис. дол. США.

Залежно від сировини на такому обладнанні в місяць можна виробляти 20-100 кг готової продукції. Розмістити 2-3 сушильних агрегатів можна в приміщенні площею 15-20 кв. м. Встановлено, що при налагодженні сушильного виробництва об'ємом 1400 кг на місяць, собівартість виробництва буде дорівнювати близько 5,6 грн. за 1 кг [6]. У той же час, наприклад, курага, що ввозиться з-за кордону, буде мати середню вартість близько 1,68 дол. за 1 кг.

В Одеській області повністю відсутнє виробництво пектинових речовин, сировиною для яких служать вижимки з яблук, жом цукрового буряка, кошики соняшнику, тобто те, що в достатній кількості є в самій області. Пектин в основному застосовують для виробництва кондитерських желейних виробів (мармелад, зефір), фруктових желейних консервів (конфітюр, джем, повидло, начинки), кисломолочних продуктів (йогурти, начинки для йогуртів), хлібобулочних виробів (термостабільні начинки) та ін.

На державному рівні пропонується:

1. Використання загальнодержавних вимог щодо імпорту в область, навіть за умов участі України у ВТО, (стандарти якості; технічне регулювання; митне регулювання; посилення контролю з боку ветеринарної та санітарної служб щодо дотримання термінів придатності та зберігання харчової продукції; сертифікація харчової та сільськогосподарської продукції; організація лабораторних досліджень на вміст генетично-модифікованих компонентів у продуктах харчування).
2. Приведення у відповідність кодів УКТЗЕД та кодів КВЕД.
Пріоритетами розвитку імпортозамінюючих виробництв на *регіональному рівні* мають стати:

1. Зниження частки імпортних видів сировини, матеріалів у витратах на виробництво продовольчих товарів.
2. Використання власних ресурсів для виробництва імпортозамінюючої продукції.
3. Вивільнення валютних коштів за рахунок скорочення імпортних товарів.
4. Виробництво та поставка на внутрішній ринок імпортозамінюючих конкурентоспроможних товарів (робіт, послуг), а згодом нарощування експортного потенціалу регіону.
5. Поліпшення сальдо зовнішньоторговельного балансу області.
6. Створення нових робочих місць у результаті впровадження організаціями проектів з формування імпортозамінюючих виробництв.
7. Необхідність розробки Обласної державної програми імпортозаміщення.
На *господарському рівні* пропозиціями щодо імпортозаміщення повинні бути:
1. Відновлення відтворювального стада великої рогатої худоби (ВРХ) м'ясо-молочної та молочно-м'ясної спрямованості, оскільки саме молочне тваринництво, рентабельність якого досягла 17,8%, має підвищену інвестиційну привабливість шляхом як імпорту племінного стада, так і імпорту для селекційної роботи сперми биків, що входять в топ-100 кращих биків світу, доза якої коштує близько 200 гривень (у 10-20 разів вище вітчизняної).
2. Відновлення виробничого ланцюжка від виробництва молока до використання його в харчовій промисловості з метою імпортозаміщення пальмової і кокосової олії, а саме у виробництві мороженого, згущеного молока, м'яких сирів, шоколаду.

3. Повніше і глибше використання сировинної сільськогосподарської продукції та продукції її первинної переробки для виробництва товарів з високою доданою вартістю. Наприклад: лактоза із сироватки молока, фруктоза і глюкоза з крохмалю, пелети з відходів харчової промисловості та сільського господарства (макуха, сіно), пектин з яблучної макухи, кісточкові масла з відходів кісточкових фруктів (вишня, черешня, слива, персик, абрикос).
4. Подальше використання субпродуктів (сіно, солома, макуха, субпродукти ВРХ, органічні добрива ВРХ, відходи кісточкових фруктів) у різних промислових виробництвах.
5. Підвищення ролі й значення органічного сільського господарства – форма ведення сільського господарства, в рамках якої свідомо мінімізується використання синтетичних добрив, пестицидів, регуляторів росту рослин, кормових добавок, ГМО і активно застосовується ефект сівозмін, органічних добрив (гній, компости, поживні залишки та ін.).

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник Одеської області за 2003 рік / Держкомстат України. Одеське обласне управління статистики, 2004. – 491 с.;
2. Статистичний щорічник Одеської області за 2008 рік / Держкомстат України. Одеське обласне управління статистики, 2009. – 547 с.;
3. Статистичний щорічник Одеської області за 2010 рік / Держкомстат України. Одеське обласне управління статистики, 2011. – 539 с.
4. American Society for Microbiology. – Режим доступу : <http://aem.asm.org/cgi/content/full/64/5/1852> «Genetically Engineered Saccharomyces Yeast Capable of Effective Cofermentation of Glucose and Xylose».
5. Силивончик А. Сушений-ряжений / А. Силивончик // Бизнес. – 2011. – №24. – С. 68-71.
6. Дані з веб-сторінки. – Режим доступу : <http://www.tehnprom.vn.ua/busines.html>.
7. Дані з виробництва конфіденційні згідно з Законом України «Про державну статистику». – Режим доступу : chernivtsy.eu/portal/f/files/data_p.

Кухарская Н. А., Ворожейкин А. А. Обоснование развития импортозамещающих производств в регионе (на примере сельского хозяйства и пищевой промышленности Одесской области).

Осуществлен мониторинг импортных поставок товаров сельского хозяйства и пищевой промышленности в Одесскую область за период 2003–2010 гг. Предложены и обоснованы структурно-логические схемы по направлениям «[сырье → продукт] – субпродукт» для целенаправленного определения потенциальных импортозамещающих производств в этом регионе.

Ключевые слова: импорт товаров, производство товаров, импортозамещающие производства.

Kukharska N.O., Vorozheykin O.O. Justification of the development of import substitution industries in the region (for example, agriculture and food industry Odesa region).

Import of agriculture and food industry products in Odesa region for the period of 2003–2010 is monitored. The structural and logical schemes by «[raw materials → products] – by-product» directions for the targeted identification of potential import substitution industries in the region are proposed and justified.

Key words: import of goods, production of goods, import substitution industries.

Надійшло 29.12.2011 р.